

Iloa ja kipuilua varhaisnuorisoiässä: Ymmärrämmekö 13–17-vuotiaita?

Nuorten kanssa toimiville ammattilaisille, tutkijoille, vanhemmille ja opiskelijoille suunnattu avoin asiantuntijaseminaari

Perjantaina 27.9.2019 klo 12-16, Jyväskylän yliopisto, C1

12.00–12.15 **Avaus: Mitä varhaisnuorilta odotetaan?**

Lea Pulkkinen, professori, Haukkalan säätiön puheenjohtaja

Lämpimästi tervetuloa seminaariimme.

Haukkalan säätiö, joka on rekisteröity v. 2013, on Haukkalan lastenpsykiatrisen hoitolaitoksen kannatusyhdistyksen perustama. Sen tavoitteena on edistää lasten ja nuorten mielenterveyttä ja hyvinvointia.

Yksi Haukkalan säätiön toimintatavoista on järjestää vuosittain avoin asiantuntijaseminaari lasten ja nuorten parissa toimiville ammattilaisille, päätöksentekijöille, tutkijoille, vanhemmille ja opiskelijoille. Teemana on jokin ajankohtainen asia, tällä kertaa se, ymmärrämmekö 13–17-vuotiaita.

Miksi tämä teema on ajankohtainen? Kun olen seurannut lehtien ja mielipidekirjoitusten otsikoita noin vuoden ajan, silmiini on osunut mm. seuraavia otsikoita:

- Ammattikoulutuksen nykytila on karu: opettajia irtisanottu, lähiopetusta vähennetty ja opiskelijoiden lukujärjestykset ammottavat tyhjyyttään
- Eriarvoisuus kasvaa ammattikoululaisten ja lukiolaisten välillä
- Lukiolaisten uupumus on hälyttävää
- Opetussuunnitelma tuo kovat paineet
- Suorituspaineet stressaavat monia lukiolaisia
- Pärjäämisen pakko uuvuttaa
- Ahdistaa, kun on niin paljon tehtävää
- Työnteko jatkuu kotona ja välillä itken väsymyksestä
- Opiskelu-uupumukseen pitää puuttua
- Stressistä on tullut hyväksytty osa arkea
- Pitkittynyt stressi haittaa etenkin kehittyvää nuorta
- Stressi surkastaa aivot
- Nuorten stressi ei aina johdu kuormittavasta koulutyöstä
- Kun kukaan ei kuuntele
- Hoito on sirpaleista ja katkeaa herkästi: läheteitä katoaa tai jää roikkumaan
- Lastensuojelu täyttyy psykiatrian potilaista
- Iso opetusryhmä on muotia, mutta miten käy lasten?
- Nuorten hyvinvointi on huomioitava päätöksenteossa
- Loppuun palamisen siemenet kylvetään jo alakoulussa
- Oppivelvollisuusikää nostava laki ensi keväänä
- Oppivelvollisuutta pitää uudistaa lapsilähtöisesti
- Lastenpsykiatrian pitkistä jonoista on päästävä eroon
- Uupuneen lapsen on voitava levätä
- Koululaisten iltapäivä kaipaa vastuunkantajaa

Kielivätkö nämä otsikot siitä, että yhteiskuntamme päätöksentekijät eivät ymmärrä varhaisnuorten kehitystarpeita ja että he unohtavat YK:n lapsen oikeuksien mukaisen määritelmän lapsesta: alle 18-vuotiaat ovat lapsia ja kuuluvat sopimuksen piiriin. Siten 13 – 17-vuotiaat, joita

otsikossa nimitämme varhaisnuoriksi, elävät myöhäislapsuuttaan. Heille kuuluvat YK:n sopimuksen mukaiset lapsen oikeudet, joiden noudattamiseen Suomi on sitoutunut.

Lapsen oikeuksien sopimus koskee sopimusvaltioiden velvollisuuksia. Niiden noudattaminen merkitsee, että lapsivaikutusten arvioinnin tulee olla osana kaikkea valmistelua ja päätöksentekoa. Sopimuskohtia eli artikloita on Lapsen oikeuksien sopimuksessa (LOS) paljon. Otan seuraavassa esille kaksi artiklaa ja samalla tarkastelen kehityspsykologisia (KPSY) näkökohtia:

Art 12: Lapsella on oikeus muodostaa ja ilmaista näkemyksensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne tulee ottaa huomioon.

Kysymys (LOS): Millä keinoin ja kuinka hyvin lasten mielipidettä on kuultu esimerkiksi ammattikoulutuksen lähiopetuksen vähentämisessä ja pitkän matematiikan ylioppilaskirjoituksen painottamisessa yliopistovalinnoissa?

Kysymys (KPSY): Sopivatko tähän ikäkauteen odotukset ammattikoulutukseen lähtevän 16-vuotiaan mahdollisuuksista luoda oma opiskeluohjelmansa ja etsiä harjoittelupaikkansa? Onko itseohjautuvuuden vaatiminen koululaisilta ja ammattiopintojensa aloittavilta kehityksellisesti relevanttia? Ovatko odotukset lapsen kehityksen kannalta realistisia siitä, että lukion aloittava opiskelija on pystyvä tekemään ammatinvalintansa? Sitähän kurssien valinta ja niiden kytkentä ylioppilaskirjoitukseen ja niiden kautta opiskelupaikan saamiseen itseasiassa merkitsee. Kuinka moni meistä aikuisista tiesi jo tuossa iässä, mitä nyt tekee työkseen? Paljonko on tehty vertailevaa selvitystä siitä, miten opiskelu-uran valinta on muissa maissa ratkaistu?

Havainnot: Koulutusta koskevia hallinnollisia muutoksia tehdään nopeassa tahdissa ilman kokeiluja ja siirtymäaikoja. Kokonaiset ikäluokat otetaan koekaniineiksi, kuten matematiikan ylioppilaskirjoitusten painotuksessa valittaessa opiskelijoita lukemaan esimerkiksi oikeustieteitä tai kieliä, ja digiloikassa, joka merkitsi heikkotasoisia opiskeluaineistoja lukiossa ja suuria määriä teknisiä ja taloudellisia ongelmia opiskelijoille ja heidän perheilleen. Itseohjautuvuuden vaatiminen koululaisilta ja ammattiopintojaan aloittavilta ei ota huomioon sitä, että itseohjautuvuuden kehitys vaatii pitkän aikaa ja riittävää kypsyyttä.

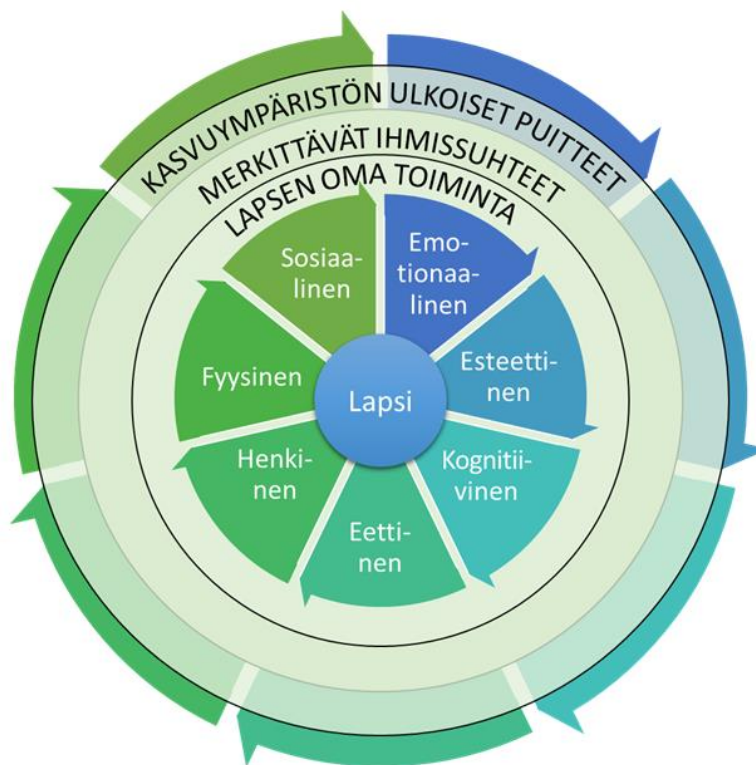
Art 31: Lapsella on oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä yhtäläiset mahdollisuuden kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajan toimintaan.

Kysymys (LOS): Onko Art 31 toteutunut, jos nuoret uupuvat ja stressaantuvat? Ovatko lasten ja nuorten esittämät hätähuudot ja stressaantumista koskeva tutkimustieto johtaneet korjauksiin päätöksenteossa? Näyttää siltä, että stressiä ei ole ainakaan lievennetty. Päinvastoin, lukio on valjastettu entistä tiiviimmin ratsuksi toteuttamaan yliopistojen valintakokeita. Mitä on tehty yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamiseksi kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajan toimintaan? Onko tätä lainsäädännöllä turvattu?

Kysymys (KPSY): Onko koulupäivän rakenteessa otettu huomioon oppilaiden mahdollisuus taide- ja muuhun vapaa-ajan toimintaan? Tutkimus osoittaa sen merkitystä oppilaiden hyvinvoinnille ja kouluun kiinnittymiselle. Varhaisnuoruuden/myöhäislapsuuden yksi keskeinen tehtävä on oman identiteetin rakentuminen, mitä edistää mahdollisuus monipuoliseen tietoon ja kokemuksiin kulttuurin eri puolista. Se edistää omien edellytysten ja kiinnostuksen kohteiden löytämistä. Identiteetin perustalle rakentuu muun muassa ammatillinen suuntautuminen. Nyt tätä vaaditaan ennen identiteetin muodostumista.

Havainnot: Kasvatusfilosofian tilalle on astunut taloudellisiin näkökohtiin perustuva hyötyajattelu päivähoitoikäisistä lapsista alkaen. Kehitystä kiirehditään kaikissa vaiheissa. Varhaislapsuuteen vedetään koulujen tavoitteita ja toimintatapoja. Yläkouluun vedetään lukion kurseja matematiikassa, että varmistettaisiin ylioppilaskirjoituksissa selviytyminen, ja yliopistojen kurseja vedetään lukioihin. Vastaavasti liikuntasosiologian professori Hannu Ikonen on ilmaissut huolensa huippu-urheilun toimintakäytäntöjen valumisesta yhä nuorempien urheiluun. Pahimmillaan lapsi näyttäytyy sijoituksena tai resurssina, josta on jalostettava huippu-urheilija. Ohuella sivistyksellä varustetut valmentajat pyrkivät menestykseen ja tuloksiin silloin, kun niiden aika ei vielä ole.

Varhaisnuoruus pitäisi nähdä ajankohtana, jolloin nuori asteittain kasvaa yhteisönsä jäsenyyteen. Häntä ei pitäisi tarkastella vain yhteiskunnan tulevana tuotannon tekijänä. Olisi pohdittava enemmän ihmiskäsitystä ja käsitystä lapsesta esimerkiksi Haukkalan säätiön piirissä kehitetyn lapsiohjelman (www.haukkalansaatio.com/lapsiohjelma) tapaan.

Kuva 1. Lasten hyvinvoinnin ulottuvuudet ja edellytykset. (Lähde: Pulkkinen & Fadjukoff, 2018.)

Kehitys ja hyvinvointi muotoutuvat samanaikaisesti monissa ulottuvuuksissa: fyysinen, sosiaalinen, emotionaalinen, kognitiivinen, esteettinen ja henkinen. Niiden kehittymisen edellytykset muodostuvat oman toiminnan ja osallistumisen mahdollisuuksista, läheisistä ihmissuhteista ja kasvuympäristöstä, joka sisältää muun muassa lainsäädännön ja palvelut. Ihminen elää lapsesta lähtien samanaikaisesti monenlaisissa elämämpiireissä, kuten, koulu ja työelämä, ja kussakin niissä on mahdollisuus monialaisiin kokemuksiin.

Yksi ihmisen uupumista aiheuttava tekijä on toiminnan ja menestystavoitteiden kapealaisuus. Jos voi samanaikaisesti toimia monilla alueilla niin, että tiedollisen opiskelun rinnalla saa fyysistä harjoitusta, on sosiaalisia kontakteja, läheisiä ihmissuhteita, taidekokemuksia, eettisiä pohdiskeluita ja elämän merkityksen syventymistä, niin opiskelun tai työn paineet tasoittuvat. Toiminta-alueet täydentävät toisiaan ja tuovat virkistystä.

Nyt alkavassa seminaarissa esiintyy joukko erinomaisia asiantuntijoita, jotka toivotan sydämellisesti tervetulleiksi. Kuulemme varhaisnuoria itseään, koulun tutkijaa, nuorisopsykiatria ja aivotutkijaa. Muutaman tunnin päästä olemme viisaampia ja toivon, että tämä viisaus pääsee vaikuttamaan siihen työhön, jota teemme lasten ja nuorten parissa.